

TEMİZ İFFET, KİRLİ YORUMLAR

Cihan AKTAŞ*

Küçük erkek çocuklarının sokaktan yükselen cinsel içerikli küfürleri sakız misâli ağzında dolaştırması nasıl da tabii karşılanıyor. Oysa aynı küfürler geleceğin erkeğinin kadın varlığına dönük parçalı bakışını da oluşturuyor.

□ İffet; gündelik hayatımızın çok içinde bir kavram; insanın yükseklerde bir yere bağlılığından ileri gelen sebeplerle hevâ ve heveslerine kapılmasına izin vermeyen, tutkularına mesafe koymasını haklı kılan türde, itinayla korunması gereken bir özü anlatıyor bana. Buna karşılık gündelik hayat içinde bir tanımı arandığında, özellikle ve sadece kadının ahlâkî seciyesine bağlanacak şekilde açılmıyor. Bunun dinî bir dayanağı yok. Dinî metinlerde iffetten konu açıldığında akla ilk gelen isimlerden biri Hz. Yusuf olmaz mı?

Kuşkusuz kadını ve erkeği hem tek tek olarak ve çift olarak da geliştiren bir anlamı olabilmeli iffetin. Çocukluğum Anadolu'da, iffetin sadece kız çocukları ve genç kızlar üzerinden konuşulduğu bir kasabada geçti. Başkası ne der, elâlem ne düşünür, şeklindeki sorularla oluşturulan hareket çerçevesi, genç kızın hatta kız çocuğunun adının basit bir yanlış anlaşılma nedeniyle kolaylıkla kötüye çıkacağı şartları hesaba katılıyordu muhakkak ki... İçine çağrıldığı çerçeve, kısmen Aliya İzzetbegoviç'in Özgürlüğe Kaçışım'da tasvir ettiği "taşralı zihniyet'in şekli ahlâkîliğini hatırlatıyordu. Sefâhati kınayan taşralı zihniyet pekâlâ fuşu ve menfaat evliliğini hoşgörebilir.

İffetin göstergesi utanma yeteneği olarak bilinir taşra zihniyetinde. Sıklıkla kızaran yanaklar, iffetin ve masumiyetin apaçık göstergeleri olarak bazen takdirle karşılanır, bazen de köylülüğe, hamlığa yorulur. 1980'lerde henüz bir üniversite öğrencisiyken Yeni Devir'de yazdığım yazılarda, farklı İslâmî gruplar arasındaki tecrübe ve gözlemlerime dayanarak bir genç kızın iffetini ve dindarlığını ille de kızaran yanaklarda okuma eğilimini eleştirmiştim. Hazırlıksız, donanımsız, tedbirsiz, cevaplardan yoksun bir dindarlığın açıklaması da olamaz mıydı tezlikle kızaran yanaklar? Kasaba yıllarından gelen izlenimlerin olumsuz yönleriyle bastırıyordu soru: Utanması beklenen niye sadece kız çocuğu? Küçük erkek çocuklarının sokaktan yükselen cinsel içerikli küfürleri sakız misâli ağızda dolaştırması nasıl da tabii karşılanıyor öte yandan. Oysa aynı küfürler geleceğin erkeğinin kadın varlığına dönük parçalı bakışını da oluşturuyor. Evde annesi, bacıları ya da aile çevresinden, kendinden bilinen kızlar, kadınlar kutsal, masum; yoldan geçen bir kadın ise bir sebeple iffetsizlikle damgalanabilir. Kim kimden öğreniyor?

Sokaktaki kadını sadece parçalı bir beden halinde algılamaya sevkeden ve cinsel içerikli küfürlerle besle-

nen bakış açısı, erkek çocuğu ve delikanlının zihinsel gelişimi ve namus telakkisi açısından olsun, hayatının kadını seçme ve o kadınla kuracağı arkadaşlığı geliştirmeye dönük kararları açısından olsun zorlu bir engel anlamına geliyor.

Yeşilçam filmlerinden yükselen dramatik hikayeler, sokaklarla kız çocuğunun/kadının iffeti arasında kurulan olumsuz, yıkıcı bağı pekiştiren imgelerden beslenmiş, bu imgeleri yeniden üretmiştir. Modern kamusal alanda Müslüman kadının çatisızlıktan ileri gelen tereddütlü duruşundan, hatta tesettürü ve başörtüsünü açıklamak için vara yoğa kullanılan "kapalı" sıfatını pekiştiren göze çarpmana eğiliminden söz etmek uygun düşecektir burada.

Cumhuriyet'le birlikte bir varlık alanı tamamen maziye gömülmek istenirken, modern kamusal alanda rol üstlenen bir kadın kuşağı da verilen bütün desteğe karşılık tereddütlü beden dilleriyle dikkati çekiyor. Laf gelmesin, yanlış anlama olmasın diye âdeta, erkeksi bir ifadeye sığındıkları izlenimi ediniyorsunuz, dönemleri yansıtan siyah-beyaz fotoğraflara bakarken.

Kadının kurtuluşu adına tesettürle mücadele eden kemalist kadın kuşağının, eril kodlarla mücehhez modern kamusal alanda faaliyetlerinin meşruluğunu eril ifadelerle tutunmaya bağlamış olmaları, bir hayli dikkate değer. "Gerici zihniyetin esiri" hemcinslerinin kurtuluşuna vesile olmak için bir komiser veya müfettiş, en hafif deyişle de "başöğretmen" tavrı içinde çalışan bu kadınlar başörtülerini atmış bile olsalar cinsel cazibelerini öne sürüyor değillerdi. Tersine, görünüşe gösterişe dayalı değil, "bilinç", "hizmet" ya da "faaliyet" üzerinden tarif edilecek bir iffet olgusunu savunuyorlardı. Hatta, iffetin kız çocuğu veya kadını "kapalı" tutan, hayatın seslerinden yalıtın, eğitim kurumlarından uzaklaştıran bir hayata bağlanması karşısında samimi bir tepkileri olduğu bile söylenilebilir. Pakize Türkoğlu "Tonguç ve Köy Enstitüleri" adlı hatırat

kitabında, halka hizmet idealiyle bedenlerini giydiren idealist öğretmen adaylarını anlatır.¹ Kuşkusuz beden dili ve mimikler gibi giysiler de, eril kodları olan modern kamusal alanda cinselliğini geri plana düşürecek şekilde yer alma eğiliminin ifadesi olurlar.

Cumhuriyet'ten sonra kurgulanan "ulusal kadın modeli"nin çatısı altında bir mevcudiyet edinen kadınların hiç olmazsa bir kısmının cinselliği nedeniyle fitneye yol açmamak için oluşturduğu sert kabuklu kişilik ve yine kamusal alana açıldığında, burada kendi babası yerine devlet babasının himayesine sığınma, ona lâyük olacak şekilde yaşama temayülü gibi göstergeler dikkate değerdir. Bu açıdan bakılacak olursa başörtülü öğrenci olgusunun çizgilerinde halka hizmet gibi bir amacı olan kemalist kadınların kamusal ifadelerinin ne ölçüde etkili olduğu yeterince tartışılmamış bir konudur:

Bu kamusal alanda yer alma talebiyle sistemin kodlarını zorlayan dindar kadınların arka planını araştırırken, edebiyatta Namık Kemal'in bir erkek kadar toplumsal meselelerle, siyasetle ve vatanın akıbetiyle ilgili, ama aynı zamanda iffetini koruyan Zekiye'yi misâli kadın kahramanları, Halide Edip'in Anadolu taşrasının ideali-

ze edilmiş tasvirleriyle romantik halkçılığını birleştiren yüce değerlere adanmış misyon sahibi kişilikleri gözmezden gelinmemeli.

Mükemmel kadınlar olma hedefine şartlandıran, bunu da ancak bir tür bedensizleşmeye, ideolojik bir arınma ve adanmaya bağlayan bir misyondur bu. Tanımlanan beden modern-iffetli-Türk, bizim emek ve sadakamızla biçimlenen, kendi üretimimiz olarak görülen bir

beden aynı zamanda; Batılı olmak ya da yerli olmak için, Batılı kodları olan kamusal alanda hiç olmadığı gibi var olabilmek adına üstlenilen sorumlulukla, bununla bağlı kuşkuları kendinden uzaklaştıracak o zırhı oluşturmakla meşgul, hatta bu nedenle malûl...

Modern devlet çatısı altında yeniden tanımlanırken iffet, seküler bir ahlâkı da yeniden tanımlamanın mücadelesini veriyor. Kartzeyen ahlâk, başörtüsünü mayo ile eşitliyor ve utanç duyuracak olanı, Batılı muaşeret kuralları zaviyesine göre tanımlıyor.

Hayânın, utanma duygusunun imandan kaynaklandığını anlatan bir hadis var. Hem iffet hem de utanç duygusu ontolojik, evrensel, ezeli kavram ve olgular. Dilek Zaptçioğlu, Almanya'da karşılaştığı bir Müslüman kadınla söyleşisinden hareketle kaleme aldığı "Mahlut ve Saf: Örtünmek ve Utanç Duygusu Üzerine Düşünceler" başlığını taşıyan makalesinde, utancın ontolojik yönünü açmaya çalışıyordu.² Tesettüre karşı radikal mücadelenin sonuçlarından biri, bu makalede altı çizilen "örtünmeyen kadının iffetsizliği" algısıdır. Yazar, bunun İslâmî tasavvurun bilinçli bir tasarımı olduğunu savunur. Oysa başörtüsü yasakları özelinde, yasak yüzünden tesettürün her kesimde başörtüsüyle özdeşleşmesiyle ortaya çıkan bir tepkiden söz edilebilir.

Müslümanlar Cumhuriyet'ten sonra imanlarını korumak için agorafobi üreten bir hayata zorlandılar. Kamusal alan özellikle Müslüman kadının başkalaşmaya zorlayan yanı sıra mütedeyyin kesimleri korkutuyordu. Modernistler ideallerini ve eleştirilerini kadın bedeni üzerinde sürdürdüğünden, ellerinden alfabeleri bile alınmış mütedeyyin

kesimlerin modernizme bakışları, kadın varlığı bağlamında vehimlere boğuluyordu. Hoş, bu vehimlerin sadece mütedeyyin kesimlerle sınırlı olmadığı, Yeşilçam filmlerindeki namus ve iffet söylemleri üzerinden araştırılabilir. Bu filmlerde kadın kahramanlar sıklıkla giyinik bile olsa âdeta çıplakmış gibi mütereddit bir beden dili içinde görünür. Kadın kahramanlar, küçük bir yanlış anlamayla birlikte sokağa düşebilir, durumlarını izah edecek açıklamaya erişemedikleri, aslında bütün samimiyetleri ve masumiyetlerine rağmen –ellerinde olmayan nedenlerle- mutlak bir itimat telkin edemedikleri, yine, ellerinde olmaksızın dahi “iffetlerini” yitirebilecekleri için, aileleri ve “saygın” toplumdan uzağa sürülebilirler.

Kuşkusuz bir kadını iffetsizlikle suçlama temayülünün ve bu tür bir basmakalıp yorumlama tarzının kökenleri çok daha eskilere, İslâmiyet’in doğuşundan da ötelere uzanıyor. Dolayısıyla, meselâ başı açık herhangi bir kadını sırf bu sebeple iffetsizlikle suçlamanın sebepleri saymakla bitmeyebilir. Ancak Müslümanlar bir kadının namus ve iffetini hedef alacak şekilde ileri geri konuşmanın vebâli konusunda Kur’an yoluyla uyarılıyorlar.

İlk günah kabulü, ya da ava giderken karısını bir mağara güvensizliği içinde beklemeye terk eden erkeğin vehimleri... Zayıf bırakılmış, aslında yaradılıştan zayıf ve ayartmalara kapılabilir bir iradesizlik içinde görülebilmüş cinse aynı zamanda çift, aile hatta aşiret adına ya da bir başına namus ve iffeti temsil edecek bir sorumluluk veya ödev yükletilmiş olması ilginçtir.

Frithjof Schuon, iffet ve namusu kadın ve erkek için “kuvvet” bağlamında açıklamaya çalışıyor. Düşünürü göre kuvvetin yani “savaşçı” niteliğin bir biçimi veya statik ya da edilgen bir tamamlayıcısı vardır. Bunlar da kanaatkârlık, yoksulluk, oruç sevgisi ve namusluluktur. Bu niteliklerin hepsi “barışçıldır” ya da “saldırgan” değildir. Tıpkı bunun gibi “kerem” kavramının da –“ki kerem sahibi bağışlayandır da”- soyluluk diye “ki olandır”- statik bir tamamlayıcısı vardır; ya da daha ziyade soyluluk keremin içsel bir gereğidir. Bir tür düşünsel cömertlik olan soyluluğu, en geniş anlamıyla güzellik sevgisi olarak tanımlıyor Schuon ve buradan Hz. Peygamber’in ve İslâm’ın estetik düşüncesiyle temizlik aşkının açığa çıktığı tespitini yapıyor. Çünkü, diye izah ediyor, temizlik düşüncesi eşyanın, özellikle de vücudun dünyeviliğini ve güçsüzlüğünü ortadan kaldırır; böylece onları, simgesel olarak ve belli bir tarzda, hatta gizilgüç olarak, değişmez ve bozulmaz prototiplerine ya da asıl özlerine götürür.³

Dolayısıyla iffet, hem kadın hem de erkek için işte o cömertlik ve soylulukla, güzellik sevgisiyle tanımlanan temizlik aşkından ve bu aşkla oluşturulmuş terbiye ve hayat tarzı müfredâtından ayrı düşünüldüğünde, bir başına genç kız ve kadınları bekâret kontrolüyle sıkıştıran bir bakış açısının daraltmasına maruz kalıyor.

Bedensizleşme suretiyle görünürlük kazanmayı dileme, bedeninden utanma, cinselliğini insanlığının ve kadınlığının gerisinde tutmanın yollarını arama gibi tezahürler, bedenlerinin bazen tesettürlü olmakla bile iffeti yitirme potansiyeline hâizliğinin kaba-saba vurgulanışının genç kızlar üzerindeki ağır etkisini okumaya izin veriyor.

Bana kalırsa Kur’an âyetlerinin tanımladığı iffet, “takva örtüsü” açıklamasıyla her şeyden önce içsel, derûnî, ama aynı zamanda hayatla ilgili hırslar ve arzular konusunda da ayakta tutulan bir endişe hâli, sınırlarını sakınma tutumu olarak tanımlanabilir. İffetin bir yansıması olarak da kızaran yanaklar refleksiyle sınırlı kalmaması gereken bir utanç duyma yeteneği, korunup gözetilmesi gereken Rabbânî bir bağış.

Zarafet de bana her türlü baskıya ve güçlüğe rağmen çarpılmayan iyi öz ya da iffet olarak görünüyor, bir Chanel giysisinin sunduğu provalı görünüş değil. ■

D İ P N O T L A R

1. Pakize Türkoğlu, Tonguç ve Enstitüleri, İstanbul 2004, s. 284, 331.
2. Utancın evrenselliği makalede dile getirilen bir tema. Vurgulanan bir tespit ise, modern zamanlarda utanma duygusunun özel hayatların fütursuzca ifşası, cinselliğin metalaştırılması ve şiddetin olağanüstü artışı karşısında giderek kaybedildiği... Dilek Zaptıoğlu, “Yeterince Otantik Değilsiniz Padışahım”, İstanbul 2012, s. 189-210.
3. Frithjof Schuon, İslamî Anlamak, çev. Mahmut Kanik, İstanbul 2008, s.121.